

Elvio Baccarini

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Slavka Krautzeka bb, HR–51000 Rijeka
ebaccarini@ffri.hr

Utilitarizam, unutarnja perspektiva i pitanje samoubojstva

Sažetak

U recentnoj knjizi Christopher Cowley je problematizirao shvaćanje racionalnosti koje se nalazi u utilitarističkoj raspravi o samoubojstvu, kao i općenito shvaćanje racionalnosti koje se usmjerava ustanovljavanju vanjskih razloga. Suprotno tome, Cowley zastupa unutarnju perspektivu kao jedinu vjerodostojnu u takvim odlukama. Izravno ću razmotriti njegovu kritiku Richarda Brandta i Davida Humea. Intencija je teksta nuđenje preciznije interpretacije Humea (u odnosu na Brandtova i Cowleyevu) te usporediti argumente za i protiv unutarnjih i vanjskih razloga. Zaključak je uvjetovano prihvaćanje perspektive unutarnjih razloga.

Ključne riječi

Richard Brandt, Christopher Cowley, David Hume, samoubojstvo, utilitarizam

1. Izravni poticaj za ovaj tekst dobio sam iz Cowleyeve knjige u kojoj autor zastupa ideju o nesvodljivosti osobne perspektive u etici (u odnosu na impersonalnu ili interpersonalnu perspektivu) i o njezinoj važnosti u odlukama u domeni bioetike. Posebice, ovdje ću raspravljati Cowleyeve stavove o samoubojstvu i njegovu kritiku utilitarističkih pozicija (oprimjerenih prije svega kod Richarda Brandta) u odnosu na pitanje samoubojstva. Relevantan autor u ovoj diskusiji je i David Hume, s obzirom na to da u raspravi o samoubojstvu Christopher Cowley suprotstavlja svoj prijedlog Humeu i Brandtu, koje predstavlja kao zastupnike jedinstvene pozicije. Moj je stav da Hume zaslužuje pažljivije i složenije čitanje od onoga koje mu posvećuju Brandt i Cowley.

Tekst je pisan s uglavnom interpretativnom intencijom – ponuditi vjerniji prikaz Humeovih stavova u odnosu na onaj koji nude Cowley i Brandt. Primarna intencija u tekstu je ustanoviti imaju li unutarnji ili vanjski razlozi primat u određenju legitimnosti samoubojstva. Pri tome izrazom ‘unutarnji razlozi’ označavam razloge koji su svojstveni djelatniku, vrijede za njega, dostupni su samo iz njegove unutarnje perspektive, a možda su čak samo njemu i razumljivi. ‘Vanjski razlozi’ su razlozi dostupni svima, vrijede podjednako za sve i moguće ih je razumjeti i iz vanjske, impersonalne perspektive.

U tekstu ću najprije ukratko predstaviti Humeovu raspravu o samoubojstvu, odnosno razloge zašto Hume smatra da samoubojstvo može biti racionalno. Zatim ću predstaviti Brandtovu raspravu o samoubojstvu, u elementima prihvaćanja i udaljavanja od Humea. Nakon toga prikazat ću Cowleyevu kritiku Brandtova i Humeova shvaćanja, prema kojemu se procjenjuje racionalnost samoubojstva. Nastojat ću otkloniti nespozume u čitanju Humea i ustanoviti kada se i u kojoj mjeri pojam racionalnosti ispravno primjenjuje u raspravama o samoubojstvu.

2. Najveći dio Humeove rasprave u njegovu eseju o samoubojstvu vezan je uz područje propitivanja religijskih zahtjeva. Prikazat ću taj dio njegove rasprave iako u ovome tekstu takva diskusija nije u središtu mojega zanimanja. Hume posvećuje značajnu pozornost odbacivanju argumenata koji se suprotstavljaju samoubojstvu na temelju pretpostavljenih Božjih zakona. Razlog zašto Hume želi odbaciti takve argumente u tome je što smatra da su oni poticaj i podrška predrasudama koje drže ljude prikovane uz život čak i tada kada je smrt jedino oslobođenje od života za koji misli da ga je moguće smatrati bijednim. Dakle, Hume je uvjeren da postoje okolnosti u kojima je samoubojstvo racionalno utemeljeno.

Koje su to okolnosti? Hume ih nabraja kada se suprotstavlja određenim moralnim shvaćanjima koja nalažu čovjeku da treba »produžavati omraženi život iako je opterećen patnjom i bolešću, poniženjem i siromaštvom«. ¹ Dva su glavna razloga zbog kojih se ljudi ne opredjeljuju za smrt, a kada ljudi uspiju prevladati takav strah, tada ih koči predrasuda koja im onemogućava da vladaju vlastitim životima.

Prikazat ću sada поближе Humeove argumente kojima on nastoji pokazati zašto je zabrana samoubojstva isključivo plod predrasude i zašto je besmisleno misliti da bi samoubojstvo trebalo biti protivno Božjoj volji. Kao što sam najavio, taj dio argumentacije nije od središnjeg interesa u ovome mojem tekstu, služit će mi isključivo zato da pokažem kako se Hume suprotstavlja određenom impersonalnom shvaćanju rasprava u etici. Suprotno Cowleyu, koji se načelno suprotstavlja impersonalnoj perspektivi i želi već u začetku rasprave pokazati kako je ispravno stajalište osobno, Hume u diskusiji o samoubojstvu prihvaća legitimnost impersonalne perspektive, ali želi pobijati neke specifične argumente kojima se želi opravdati tvrdnja o moralnoj nedopustivosti takva čina.

Kako kaže Hume, postoji materijalni svijet kojim upravljaju opći i nepromjenjivi zakoni. Postoji životinjski svijet u kojemu su i ljudska bića sa svojim fizičkim i mentalnim sposobnostima. Načela materijalnoga i životinjskog svijeta imaju trajni međusobni utjecaj. U tom međudjelovanju očituje se sklad koji predstavlja najbolje svjedočanstvo o višoj mudrosti. Za sve događaje moguće je reći da su djelo Svemogućega, budući da potječu od zakona koji upravljaju prirodom i od onih moći kojima je opskrbio svoja stvorenja. S tog se aspekta može reći da

»... kuća koja se spontano ruši nije dovedena do uništenja njegovom providnošću više od one koju su dovele do uništenja ljudske ruke; niti su ljudske sposobnosti manje ishod njegova znanja nego zakoni kretanja i gravitacije«. ²

Nema takva događaja koji bi Bog izuzeo od općih zakona koji upravljaju univerzumom. Dakle, ljudska djela ne mogu remetiti univerzalni red, te time otpada i tvrdnja da samoubojstvo može biti čin koji remeti opće zakone koji upravljaju univerzumom. Isto se tako ne može reći ni da je samoubojstvo čin protiv Božje volje. Naime Bog svoje djelovanje očituje općim zakonima koji upravljaju univerzumom i pritom »ljudski život ovisi o istim zakonima kao životi drugih životinja, a podvrgnuti su istim općim zakonima materije i pokreta«. ³

Hume to izražava dodatnim objašnjenjima: »Pad tornja ili ulijevanje otrova uništiti će čovjeka podjednako kao i najbeznačajnije biće; poplava pomete sve stvari bez distinkcije« ⁴ i »Kada padam pod udarcem svojega mača, dobivam smrt od Božje ruke jednako kao i kada je uzrokuje lav, provalija ili bolest«. ⁵

Ostaje pitanje: budući da ljudski život ovisi o općim zakonima prirode, je li moguće reći da je raspolaganje vlastitim životom kriminalna radnja, budući da je kriminalna radnja svako ometanje tih zakona? To je apsurdno, s obzirom da je svim ljudima povjerena briga o sebi i oni radi toga mogu djelovati kako bi mijenjali djelovanje prirode. Moglo bi se reći da je ljudski život izuzet zbog njegove velike važnosti. No Hume smatra da ljudski život nije za univerzum važniji od kamenice. Pored toga, ako ljudi ne bi trebali raspolagati svojim životom, bilo bi podjednako loše da postupaju u cilju njegova produženka kao i u cilju njegova okončanja. Zatim, ako nije zločin promijeniti tok Dunava ili Nila, zašto bi bio zločin izvući malo ljudske krvi iz njezina prirodnog kanala? Napoljetku, kada mi moj život ne bi pripadao, ne bih ga nikada trebao dovesti u opasnost. U tom slučaju, ne bi se mogli nazvati herojima ljudi koji zbog slave ili prijateljstva ugrožavaju vlastite živote.

Hume nudi i argument protiv teze o tome da se samoubojstvo suprotstavlja providnosti: ako me providnost dovela do stanja u kojem jesam (a to je stanje bijednog života), tada ni moja smrt, iako je želim, ne može biti tuđa providnost. Ako su patnja i tuga nadjačale moje strpljenje, trebam zaključiti da me providnost dovela u takvo stanje.

Do sada sam prikazao Humeovu raspravu na razini impersonalne etike, to jest na razini rasprave o moralnim pravilima koja bi trebala vrijediti za sve i na objektivan način. Kako sam pokazao, Hume smatra da u tom kontekstu rasprave nema valjanih razloga da bi se smatralo da je samoubojstvo moralno nedopustiv čin. Intencija mi ovdje nije bila raspraviti sadržaj Humeovih stajališta – jesu li oni ispravni ili pogrešni – već samo predstaviti način kako on raspravlja na impersonalnoj moralnoj razini.

Prelazim sada na interpersonalnu razinu rasprave. U tom kontekstu rasprave Hume se pita je li samoubojstvo loše jer uzrokuje štetu društvu? Njegov je stav da čovjek koji sebe usmrćuje ne čini štetu društvu, već samo prestaje činiti dobro, što predstavlja štetu najniže razine.

Važan Humeov argument ima oblik reciprociteta:

»Moje dužnosti da činim dobro zajednici povlače recipročnost. Dobivam blagodati od zajednice, te trebam promicati njezine interese; ali, kada se isključujem iz zajednice, mogu li i dalje biti vezan?«⁶

Hume štoviše smatra da čak i kada bi takve veze opstajale, one bi imale određene granice:

»Nemam obvezu učiniti malo dobro zajednici po cijeni velike štete za sebe; zašto bih trebao produžavati bijedan život za nebitnu prednost koju bi drugi mogli dobiti od mene?«⁷

Hume tu koristi argument analogije: pojedinac može, na temelju starosne dobi i bolesti zakonito odustati od položaja koji povlači dužnosti, te posvetiti svoje vrijeme sučeljavanju s tim nepogodnostima radi ublažavanja teškoća u

1
D. Hume, *On Suicide* (1873), Penguin Books, London 2005., str. 5.

2
Isto, str. 2.

3
Isto, str. 3.

4
Isto.

5
Isto, str. 6.

6
Isto, str. 9.

7
Isto.

budućem životu; zašto onda ne bi mogao odjednom prekinuti bijedu budućega života? Postoje pak slučajevi u kojima pojedinac više i nema moći promicati interese društva. On postaje teret, pa čak i do mjere da može ometati nekoga da bude koristan za zajednicu. U takvim slučajevima, smatra Hume, odustajanje od života ne samo da ne predstavlja zločin, već, štoviše, radnju koja zaslužuje pohvale. Hume nudi i daljnju kazuistiku mogućih opravdanja samoubojstva te spominje slučaj pojedinca koji ne želi izdati suučesnike u nečemu i pojedinca koji je osuđen smrtnom kaznom.

U ovome dijelu rasprave uočio bih nedostatak u Humeovu argumentu koji je prisutan u njegovoj tezi da pojedinac samoubojstvom gubi dužnosti prema zajednici, budući da iz nje izlazi, te više nema temelja za te dužnosti koje su prisutne u načelu recipročnosti. Čini mi se očiglednim da ovdje Hume zastupa veoma ograničeno shvaćanje recipročnosti, preciznije, riječ je o recipročnosti u kojoj svaki pojedinac može ući u proces suradnje i izaći iz procesa suradnje kada god i kako god želi. Međutim, takvo shvaćanje recipročnosti vodi do neprihvatljivih posljedica. U sklopu takva shvaćanja recipročnosti bilo bi moguće da netko uživa u blagodatima neke suradnje, a da iz nje izađe tada kada mu suradnja više nije korisna, iako je drugoj strani suradnja još uvijek potrebna, a ta strana legitimno očekuje uzvrat za nešto što je već pružila strani koja se želi isključiti. Naravno, recipročnost treba uključiti i način izlaska iz suradnje. No pritom je riječ upravo o određenju tih načina, a ne o bezuvjetnom pravu na izlazak kakvo je izrazio Hume. Mislim da isto može vrijediti i za samoubojstvo. Dakle, ni tu se ne može jednostavno reći da pojedinac nema više dužnosti prema zajednici zbog toga što odustaje od njezinih blagodati ubuduće, pa ga više ne obvezuje recipročnost. Pojedinca još uvijek mogu obvezati blagodati koje je dobio iz prošlosti.

Uvjerljiviji je nastavak Humeove argumentacije u kojoj naglašava da se u okolnostima koje mogu prethoditi odluci o samoubojstvu pojedinac može nalaziti u stanju u kojemu može davati veoma ograničena dobra zajednici, svakako neproporcionalna šteti koju za njega predstavlja nastavak života. Takav model argumentacije može predstavljati vrijedan element u rasuđivanju o pravu na izlazak iz suradnje utemeljene na recipročnosti, ali je očigledno riječ samo o putokazu koji bi trebao biti verificiran u svakoj pojedinoj situaciji, pogotovo s obzirom na poprilično širok popis razloga koje Hume navodi kao racionalno vezane uz samoubojstvo (ne samo teška tjelesna ili zdravstvena oštećenja, nego i poniženje i siromaštvo).

Naposljetku, Hume promatra raspravu i sa stajališta razboritosti (racionalnosti koja je usmjerena prema osobnom blagostanju pojedinca) i dužnosti prema samome sebi (iako, radi izbjegavanja krivih asocijacija, važno je uočiti da kada govori o dužnostima prema sebi zapravo ima na umu racionalnost prema osobnom blagostanju):

»Nitko tko priznaje da životna dob, bolest ili nesreća mogu dovesti do toga da život bude teret i gori od poništenja života ne može proglasiti upitnim da samoubojstvo može biti često konzistentno s interesom i s dužnostima prema nama samima. Vjerujem da čovjek nikada nije prekinuo život dok je on bio vrijedan opstojanja. Naše je zgražanje nad smrću takvo da nas slabi motivi neće nikada moći pomiriti s njom.«⁸

Važno je istaknuti kako za Humea samoubojstvo može biti racionalan čin (iz perspektive interesa pojedinca) i kako je sama činjenica da pojedinac želi pristupiti samoubojstvu dovoljan dokaz da je samoubojstvo racionalno. To je bilo uočljivo iz posljednjih dviju rečenica u prethodnome citatu, a dodatno je potvrđeno i ovim citatom:

»Možemo biti sigurni u to da je onaj tko je bez očiglednih razloga pristupio samoubojstvu bio proklet takvim neizlječivim lišavanjima ili potištenostima duševnog stanja koja mogu potrovati svako uživanje i učiniti ga podjednako bijednim kao da je opterećen najtužnijim nesrećama.«⁹

U takvim okolnostima kada život postaje teret, razboritost i hrabrost nam nalažu da u kratkom roku odustanemo od postojanja. Nakon tih argumenata koji su vezani uz osobnu racionalnost, Hume se vraća argumentu korisnosti za zajednicu. On naime smatra da ćemo odlukom o samoubojstvu u takvim okolnostima biti korisni i za zajednicu tako što ćemo dati primjer za to kako svatko može zadržati priliku za srećom u životu i može biti oslobođen od opasnosti bijede.

Kao sintezu na kraju izlaganja Humeove pozicije naglasio bih nekoliko elemenata koji će biti važni za nastavak diskusije i uspoređivanje sa suvremenim autorima. Uočljivo je da Hume ne smatra da je rasprava s impersonalne moralne perspektive nebitna za diskusiju o samoubojstvu. Njegov je zaključak da s te perspektive nema razloga za tvrdnju da je samoubojstvo moralno neprihvatljivo, ali prihvaća pravila igre koje takva rasprava prihvaća i na tvrdnje o nedopustivosti replicira argumentima na istoj razini rasprave. Hume zatim vodi diskusiju i na razini interpersonalne rasprave. Na toj se razini rasprava vodi prije svega na temelju načela recipročnosti i dužnosti svakoga člana društva da uzvratí dobrom koje je od društva primio. U sklopu te diskusije Hume tvrdi da nema interpersonalnih razloga koji bi sprječavali samoubojstvo, dok, štoviše, mogu postojati razlozi u prilog samoubojstvu. Tu sam Humeovu tezu prihvatio djelomično i uvjetno. Hume naposljetku pristupa i osobnoj racionalnoj razini. Na toj su razini najočitiji razlozi koji opravdavaju samoubojstvo i govore o tome da ono može biti racionalno. Pritom ističem dvije misli koje će biti važne u narednoj raspravi. Prva je da Hume ukazuje na neke razloge koji utemeljuju racionalnost samoubojstva. Kao što sam prikazao u ranijem citatu, to su patnja, bolest, poniženje i siromaštvo. Druga je da nije potreban nikakav dokaz za tvrdnju o racionalnosti samoubojstva u pojedinim slučajevima, osim same činjenice da je pojedinac odabrao samoubojstvo. Nema drugog objašnjenja osim postojanja jakih razloga za to da je pojedinac svladao užas od smrti koji inače imamo.

3. Richard Brandt u svojoj raspravi o samoubojstvu u tekstu »The Rationality and Morality of Suicide« na nekoliko se mjesta izravno referira na Humea.¹⁰ Njegova je intencija pokazati koje činjenice mogu odrediti da samoubojstvo bude racionalno, ali i odrediti kada ono nije racionalno. Vidljivo je da Brandt slijedi Humea u dijelu argumentacije, no, suprotno onome što preopćenito prosudbom tvrdi Cowley, ne u potpunosti.

Brandt u potpunosti prihvaća Humeove argumente protiv teze o nedopustivosti samoubojstva na objektivnoj moralnoj razini (te u toj skupini autora raspravlja, među ostalima, sv. Augustina, Lockeja i Kanta, premda se, naravno, Hume ne referira izravno na sve njih, a Brandt se ne kreće u potpunosti u Humeovim argumentacijskim okvirima), a djelomično i Humeove argumente protiv osude samoubojstva na temelju pretpostavljene štete zajednici. Slijedeći metodološku podjelu koju sam ranije odredio, može se reći da Brandt prihvaća Humeove argumente na moralnoj impersonalnoj razini i djelomično na interpersonalnoj razini moralne argumentacije.

8
Isto, str. 10.

9
Isto.

10
R. Brandt, *The Rationality and Morality of Suicide* (1976), u: R. Brandt, *Morality, Utilitarianism, and Rights*, Cambridge University Press, Cambridge 1992.

Za argumente na interpersonalnoj razini Brandt kaže:

»Premisa ovih argumenata, kako je Hume pokazao, očigledno je pogrešna u mnogim oprimjerenjima. Istina je da bi Freud vjerojatno učinio štetu zajednici da nije dovršio svoju posljednju knjigu (koju je dovršio), umjesto da je počinio samoubojstvo radi izbjegavanja patnje uzrokovane rakom grla. Ali sigurno je bilo puno samoubojstava koja nisu nanijela primjetni gubitak društvu.«¹¹

Važan je zatim i Brandtov stav da bi moglo biti utilitarno da se negativan stav prema samoubojstvu usadi kod osoba. Takva bi se korist očitovala, na primjer, ako bi osobe bile sklone počinuti samoubojstvo u depresivnom stanju, kada ne prevladavaju racionalni razlozi. Međutim, kaže Brandt, mogao bi biti i slučaj da negativni moralni osjećaji protiv samoubojstva ometaju »hrabru radnju onih osoba čije je blagostanje najbolje podržano samoubojstvom i čije je samoubojstvo, činjenično, najbolje za sve zainteresirane osobe«.¹²

U tome citatu, u kojem se isprepleću rasprava na interpersonalnoj i na osobnoj razini, Brandt pokazuje sklonost prihvaćanju Humeova stava o tome da mogu postojati racionalni razlozi za samoubojstvo (s aspekta racionalnosti u vezi s osobnim blagostanjem), da odluka o samoubojstvu može biti čin hrabrosti i da ne trebamo odrediti moralne terete koji dodatno otežavaju takvu odluku. Ipak, postoji i važno značajno razilaženje između Humea i Brandta. Brandt ustvari ostavlja otvoren prostor za određenje bi li usađivanje moralnog osjećaja koji je protivan samoubojstvu bilo dobro ili ne, a odluka ovisi o empirijskim činjenicama. Humeova je misao, međutim, odrještija. Za njega nije bilo dvojbe da treba otkloniti svaku društvenu prepreku u odnosu na samoubojstvo, budući da su prirodne sklonosti već sasvim dovoljna brana protiv neracionalnog činjenja samoubojstva.

Dakle, Brandt djelomično prihvaća Humeovu argumentaciju, ali se i odvaja od nje. Suprotno Humeu, on prihvaća mogućnost da je samoubojstvo ponekad štetno za društvo i da ponekad postoje opravdani razlozi protiv samoubojstva. Iz toga, međutim, ne slijedi univerzalna zabrana samoubojstva. Dakle, za razliku od Humea koji je smatrao da je samoubojstvo opravdano kada god mu pojedinac želi pristupiti, Brandt želi pokazati da je samoubojstvo samo ponekad opravdano. Stoga uvažava razloge na interpersonalnoj razini (koje sam spomenuo) i razloge na razini osobnog blagostanja (koje ću sada pokazati).

Brandt smatra da u svakom pojedinačnom slučaju treba provjeriti je li samoubojstvo racionalno opravdano (s aspekta osobnog blagostanja) ili nije. Pritom je najprije potrebno predvidjeti moguće scenarije budućnosti svijeta sa živim pojedincem. Zatim, pojedinac treba preuzeti kao standard usporedbe najbolji mogući scenarij takve budućnosti i usporediti prednosti i terete toga sa scenarijem u kojem je njegov život prestao. Ako je scenarij s gubitkom života poželjniji od alternative, tada je samoubojstvo racionalno.¹³

Kao što sam pokazao, Hume je bio veoma optimističan po pitanju prosudbe o racionalnosti pojedinca koji se odlučuje za samoubojstvo: užas pred smrću dovoljno je jamstvo da odluka neće biti ubrzana ili neprimjerena. Suprotno takvu stavu, Brandt tvrdi da nisu svi pojedinci u stanju donijeti racionalan sud o samoubojstvu, a za njega to znači da nisu u stanju slijediti potrebno rasuđivanje koje sam predstavio. Brandt nabraja određena stanja ili situacije koje vode ljude do samoubojstva: osjećaj srama ili gubitka prestiža ili statusa; gubitak tjelesne ljepote; gubitak spolne sposobnosti; nemogućnost postizanja nečega važnog; gubitak voljene osobe; ljubavno razočaranje; samoća; bolesti i starost. Takva zbivanja zasigurno mogu uzrokovati nesreću, pa i depresiju. Međutim, odluke donesene u stanju depresije gube kvalifikaciju racionalnosti

zbog niza razloga. Među tim su razlozima: umanjene sposobnosti razmatranja alternativa (pogotovo najboljih mogućih alternativa), lošije pripisivanje vjerojatnosti (pojedinaac u depresiji naglasak stavlja na pesimizam: na primjer, osoba koja je doživjela ljubavno razočaranje imaće sklonosti zanemariti mogućnosti pronalaženja sreće s drugom osobom), gubitak motivacijske snage ugodnih perspektiva (moguće ugodne perspektive gube motivacijsku snagu: na primjer lijepa putovanja, druženje s prijateljima i druge).

Zašto su takva stanja neprimjerena za donošenje odluke o samoubojstvu? Problem je u tome što su ona vremenski ograničena. Iz tog je razloga moguće zaključiti da je samoubojstvo u stanju depresije iracionalno zbog toga što je rezultat očaja, a ne primjerene analize alternativa.

Može se dodati i da je pojedincu ponekad potrebno da preslaguje vlastite ciljeve. Na primjer, zamislimo slučaj uspješnog menadžera koji je doživio poslovni neuspjeh, ostavila ga je supruga, izgubio je imovinu i prijatelje. Brandt kaže da bi on trebao razmišljati o mogućnostima drugih zaposlenja, kao i o mogućim zadovoljstvima na drugim radnim mjestima (na primjer, o mogućim užicima u radu kao prodavač cipela), pronalaženja nove ljubavi ili novih odnosa sa ženama, uspostavljanja odnosa s pravim prijateljima koji ga neće ostavljati u nesreći.

Brandt i sam naglašava razliku u odnosu na Humeovo mišljenje i upućuje mu kritiku. Prisjetimo se, Hume je govorio o primjerenosti samoubojstva kada je život opterećen patnjom i bolešću, poniženjem i siromaštvom. Brandt smatra da je Hume tu neoprezan. Kako kaže Brandt, Hume je bio previše navikao na ugodan život da bi mogao shvatiti da »život koji bi on klasificirao kao život poniženja i siromaštva može biti prihvatljiv život, niži u odnosu na Humeov životni stil, ali bolji od ničega«. ¹⁴ Kritika je u tome zadnjem slučaju upućena tome što je Hume, prema Brandtovu mišljenju, apsolutizirao i univerzalizirao preferencije vezane uz određeni životni stil. Razlozi koje je on naveo nisu nužno razlozi svim ostalim osobama. Štoviše, i osobe koje bi, slično Humeu, početno imale elitističke kriterije za procjenu kvalitete života trebale bi razmišljati o preslagivanju ciljeva u životu i ustanoviti da stanje nije takvo kakvo im izgleda na prvi pogled. Brandt ne ukazuje na situacije u kojima je samoubojstvo racionalno osim onih kada se pojedinac nalazi pred nekim stanjima nepopravljivih fizičkih tereta.

Naglasio bih na kraju još jednom dva temeljna elementa prema kojima se Hume i Brandt razlikuju. Jedna je razlika veoma opće razine: Hume misli da pogreška u donošenju odluke o samoubojstvu nije moguća s obzirom na ljudsku prirodu, dok Brandt misli da je takva pogreška moguća. Razlika na manje općoj razini je razlika u razlozima koji mogu služiti za racionalno utemeljenje samoubojstva. Vidjeli smo, na primjer, da Brandt ne prihvaća kao legitimna dva razloga koja je spomenuo Hume, preciznije: poniženje i siromaštvo. Međutim, suprotno Brandtu i Cowleyu, nevjerodostojno je misliti da je Hume nabrajao razloge za racionalnost samoubojstva interpretirajući ih kao nešto što vrijedi za svakog i što je uočljivo kroz vanjsku perspektivu.

¹¹
Isto, str. 322.

¹²
Isto, str. 323.

¹³
Brandt govori o scenariju svijeta sa ili bez života pojedinca, s obzirom na to da su za po-

jedina relevantne posljedice njegove odluke na njegove voljene, kao i na druge događaje na koje može utjecati njegova odluka.

¹⁴
R. Brandt, *The Rationality and Morality of Suicide*, str. 332.

Valja se prisjetiti notornog Humeova citata:

»Nije suprotno razumu da preferiram uništenje cijeloga svijeta pred time da ogrebem sebi prst; niti je suprotno razumu da biram svoju potpunu propast kako bih prištedio i najmanju patnju nekom Indijcu ili osobi koja mi je potpuno nepoznata.«¹⁵

Takav citat valja dobro interpretirati. Na prvi pogled moglo bi izgledati da je tada svaka odluka o samoubojstvu potpuno proizvoljna i pitanje je uopće zašto bi o tom pitanju trebalo raspravljati. Ako nije »suprotno razumu da biram svoju potpunu propast kako bih prištedio i najmanju patnju nekom Indijcu ili osobi koja mi je potpuno nepoznata«, zašto bi bilo nerazumno da biram smrt umjesto nastavka življenja? Odgovor je u tome što Hume samo nastoji pokazati da nije razum temelj odlučivanja. U toj se raspravi Hume želi suprotstavljati poziciji prema kojoj »svaka racionalna osoba ima dužnost uskladiti svoje postupke na temelju zahtjeva racionalnosti.«¹⁶ To, međutim, ne znači da racionalnost nema nikakvu ulogu u procesu odlučivanja:

»Očigledno je da kada predviđamo da će nam neki predmet donijeti patnju ili ugodu, doživljavamo posljedičnu emociju ili sklonost i vođeni smo izbjegavanju ili traženju onoga što nam daje tu patnju ili zadovoljstvo. Isto je tako očigledno da ta emocija neće stati na tome, već se, usmjerivši naš pogled na sve strane, širi na sve predmete koji su uzročno-posljedično povezani s tim predmetom. Upravo se tu uključuje rasuđivanje radi otkrivanja takve relacije i, ovisno o izmjenama u našem rasuđivanju, izmijenit će se i naše radnje. U tom je slučaju, međutim, očigledno da se impuls ne rađa u razumu, već je njime samo vođen.«¹⁷

Dakle, sigurno je da Hume, iako je nabrajao neke razloge koji prema njegovu mišljenju mogu služiti kao racionalni temelj samoubojstva, nije na te razloge mislio kao na vanjske razloge. Razlozi su naši razlozi, vezani uz našu želju da izbjegnemo patnju i neugodu. Razum se tu uključuje samo posredno, kao nešto što brine o ispravnom ustanovljavanju odnosa uzroka i posljedica. No, još uvijek je moguće da je Brandtova kritika primjerena i to zbog dvojega. Prvo, može biti moguća Humeova pretpostavka o univerzalnosti razloga koje je nabrojio. Iako su impulsi u nama, moguće je da imamo zajedničke impulse, a među njima bi bili oni koje je nabrojio kao razloge za samoubojstvo, to jest nepodnošljivost patnje, bolesti, poniženja i siromaštva. Ako Hume misli da su takvi događaji uistinu nepodnošljivi za sve, Brandt je u pravu kad ga kritizira što je univerzalizirao neke štete koje su samo nekima gore od smrti. I u njegovo, kao i u naše doba, postojale su ponižene i siromašne osobe, koje su unatoč tome nastavljale živjeti. To bi mogao biti dokaz da su takva stanja za njih podnošljiva. Na to bi Hume mogao odgovoriti da nastavljaju živjeti zbog toga što nemaju snage odlučiti se za smrt. No, takav bi stav bio apsurdan. Tada bi trebalo očekivati da će ih Hume ohrabrivati da pristupe samoubojstvu, no ne mislim da bi on ikako mogao pomisliti da to može biti primjereno. Uostalom, takav bi savjet trebao biti usmjeren velikom broju ljudi, pogotovo u Humeovo vrijeme, s obzirom na broj siromašnih ljudi.

Očigledno je, dakle, primjerenije čitati Humea kao da nudi grubi popis mogućih razloga za samoubojstvo, koji nije podjednako primjenjiv na sve pojedince. Međutim, ostaje mogućnost druge kritike koju bi Brandt mogao uputiti Humeu. Riječ je o Brandtovu većem oprezu kad je riječ o sposobnosti pojedinaca da racionalno donose odluke o samoubojstvu. Kao što se vidjelo, Brandt tu postavlja nužan rasudbeni niz i kaže da postoje okolnosti kada pojedinci nisu u stanju slijediti taj rasudbeni niz. Nasuprot tome, vidjelo se da Hume kaže da je pojedinac koji je izvršio samoubojstvo zasigurno imao valjan razlog da ga počini. Takav Humeov optimizam zavrjeđuje dodatnu analizu s obzirom na njegova razmatranja o impulsima za djelovanje.

Hume naime ukazuje na to da postoje sklonosti i želje koje su sasvim mirne, koje, iako su strasti, izazivaju slabe emocije. Među njima Hume nabraja i instinkte koji su nam urođeni, uz ostale i ljubav prema životu. Pored tih mirnih strasti postoje i gorljive emocije. Pod njihovim utjecajem ljudi mogu djelovati i svjesno protivno vlastitom interesu:

»Ono što nazivamo snagom karaktera povlači prevagu mirnih strasti u odnosu na one gorljive, iako je lako primijetiti da ne postoji osoba koja je toliko postojano vladar nad takvom svojom vrlinom da ne bi nikada podlegla poticajima strasti i želje.«¹⁸

Zašto se takva nepostojanost ne bi pojavljivala u slučaju samoubojstva? Zašto pojedinac ne bi podlijegao nekoj gorljivoj strasti koja bi prevladala u odnosu na ljubav prema životu? Odgovor je očito u citatu koji sam prethodno donio: »Naše je zgražanje nad smrću takvo da nas slabi motivi neće nikada moći pomiriti s njom.« Humeov je stav da će, u slučaju neposredne ugroženosti, zgražanje nad smrću imati jaku snagu gorljive emocije.¹⁹ Mislim, međutim, da je Hume tu u krivu i da je Brandt u pravu kada kaže da može doći do suspenzije takve motivacijske snage, odnosno, do privremenog jačanja drugih motivacijskih snaga. Predložio bih zasad privremeni zaključak u odnosu na mišljenja Humea i Brandta. Brandt nije ispravno uputio kritiku Humeu zbog preširokog popisa razloga za samoubojstvo koji su opravdani sa stajališta osobne racionalnosti. Takav popis valja interpretirati kao osoban i prihvatljivo je da je nešto razlog za nekog pojedinca, a nije razlog za drugog pojedinca u domeni odlučivanja kao što je samoubojstvo. S druge strane, moguće je da dolazi do suspenzije ili izmjene sposobnosti prosuđivanja kod pojedinaca, kao u slučaju depresije, te činjenica da je pojedinac odabrao samoubojstvo nije dovoljan dokaz za to da je za njega samoubojstvo racionalno, štoviše u takvim okolnostima samoubojstvo može biti iracionalno.

4. Nastavit ću sada diskusiju s Cowleyem koji se drastično suprotstavlja Brandtu, čak i u dijelu u kojemu Brandt govori o iracionalnosti samoubojstva u stanju depresije.

Cowley kritizira Brandta (za kojega tvrdi da je napisao tekst koji slijedi Humeovu argumentaciju) polazeći od određenja racionalnosti. Cowley se pita: kada i kako možemo govoriti o iracionalnosti i racionalnosti? O (i)racionalnosti možemo govoriti u slučaju neslaganja koja se mogu riješiti uvjerljivim dokazom. Zatim, možemo govoriti o (i)racionalnosti kada se razmatraju interesi i mogućnosti da ih se zadovolji. U slučaju neslaganja možemo sugovornicima uputiti jak ili plitak prigovor iracionalnosti. Jak slučaj iracionalnosti pojavljuje se na primjer kada pojedinac ustrajno brani geocentrični sustav bez ispravnog odnosa s razlozima. Plitka kritika iracionalnosti pojavljuje se na primjer kada pojedinac čini nešto neoprezno, a mi smatramo da se on neprimjereno izlaže rizicima, dok on primjerice upravo u tome pronalazi užitak. U tom slučaju kritika iracionalnosti prije otkriva različite naravi, nego istinu o manjoj ili većoj racionalnosti kod sugovornika.

15
D. Hume, *A Treatise of Human Nature* (1739–1740), Clarendon Press, Oxford 1896., str. 416.

16
Isto, str. 413.

17
Isto, str. 414.

18
Isto, str. 418.

19
Mislim da je kvalifikacija »u neposrednoj opasnosti« nužna, s obzirom na to da Hume u *Traktatu* eksplicitno piše kako ljubav prema životu može djelovati i kao mirna strast. Vidi: D. Hume, *A Treatise of Human Nature*, str. 417.

Brandt raspravlja o racionalnosti u jakom smislu. Cowley želi pokazati da je njegova diskusija krivo usmjerena. Njegov je stav da je samoubojstvo stvar osobne odluke, a ne pitanje procjene racionalnosti. Kao prvo, racionalnost je, barem u prudencijalnoj dimenziji koja je ovdje važna, uvijek usmjerena prema budućnosti. U slučaju samoubojstva neprimjereno je govoriti o racionalnosti, budući da moguća racionalnost neće pojedinca odvesti nikuda, on neće postići ništa pozitivno, neće proširiti svoje mogućnosti. S obzirom na to, Cowley zaključuje protivno Humeu i Brandtu:

»Samoubojstvo ne može biti racionalno s obzirom da ne postoji budućnost u kojoj će se brati plodovi takve racionalnosti.«²⁰

Moram priznati da mi je ovaj dio Cowleyeve argumentacije nejasan. Malo dalje u svojoj knjizi on navodi sljedeće:

»Radi pojašnjenja, postoje dvije stvari koje ja *ne* tvrdim. Prva, da je pojam racionalnosti neprijemljiv na samoubojstvo *tout court*.«²¹

Međutim, nisam nigdje uspio shvatiti na koji bi način ipak pojam racionalnosti bio primjenjiv u slučaju samoubojstva, nakon što je Cowley na spomenuti način isključio dimenziju racionalnosti koja je usmjerena osobnoj dobrobiti (prudencijalnoj racionalnosti).

Pored te nejasnoće, čini mi se da Cowley čini i očiglednu pogrešku kada kaže da je prudencijalna racionalnost djelotvorna samo kada je riječ o pojedincu koji će nastaviti živjeti. Iako Cowley ima pravo kada kaže da je prudencijalna racionalnost usmjerena budućnosti, a u slučaju samoubojstva nema pojedinca koji će ubirati plodove primjene prudencijalne racionalnosti, bez samoubojstva bi mogao postojati pojedinac kojemu bi život bio nepodnošljiv. Primjena prudencijalnosti očito nije usmjerena ubiranju plodova i postizanju nečega u čemu će pojedinac moći uživati, ali je usmjerena izbjegavanju nečega što je za pojedinca nepodnošljivo. Cowley tvrdi da su u takvim situacijama užas i sažaljenje, a ne prosudba o racionalnosti, primjerene reakcije. Slažem se da su u takvim situacijama užas i sažaljenje primjerene reakcije. Mislim, međutim, da su to reakcije na činjenicu da se pojedinac nalazio u stanju u kojemu je smrt poželjnija od nastavka života, a ne na činjenicu koju Cowley pretpostavlja, to jest da je pojedinac donio odluku koja nije racionalna (makar, prema Cowleyu, nije ni iracionalna). Suprotno od Cowleya, mislim da iskustvo govori da mnoge osobe pronalaze određenu utjehu (iako ona ne briše užas i sažaljenje, kao ni tugu zbog gubitka voljene osobe) u tome što je smrt oslobodila njihova voljenog od nepodnošljive patnje, dakle i u tome što je smrt bila primjereno i racionalno rješenje.

Prelazim sada na drugi aspekt Cowleyeve argumentacije, koji mi izgleda zanimljiviji. On uočava nedostatak u Brandtovo argumentaciji i u udaljenoj perspektivi, koja ne uzima u obzir što se događa iz perspektive djelatnika. Brandt

»... griješi u odabiru rasprave, budući da se uopće ne trudi shvatiti posebno stajalište pojedinca s obzirom na njegovu situaciju; umjesto toga Brandt istražuje što bi bilo racionalno za *svakog* djelatnika koji bi se nalazio u takvu *tipu* situacije.«²²

Međutim, kaže Cowley, vidimo da je stajalište krivo. Zamislimo da je osoba najprije odabrala samoubojstvo u skladu s Brandtovim uputstvima o racionalnosti, a u međuvremenu promijenila mišljenje. Što bi joj sada Brandt rekao? Hoće li je podsjetiti na raniju odluku? To izgleda apsurdno. Dakle, zaključuje Cowley:

»... samoubojstvo je opcija koju svaka osoba treba promatrati i birati isključivo za samu sebe; ne može postojati više dopuštenje niti čak razlog.«²³

Mislim da je Cowley u pravu kada govori o razlozima. Kada bi postojali razlozi koji su jednostavno primjereni ili jednostavno neprimjereni za samoubojstvo, tada bi uistinu netko mogao ne samo odgovarati nekoga od samoubojstva, nego mu i predočiti da bi samoubojstvo bilo racionalno i primjereno. Međutim, takva je situacija nezamisliva. Očito je da u konačnici ipak svaki pojedinac sam za sebe određuje što mu je podnošljivo, a što nepodnošljivo i gore od smrti.

Manje sam uvjeren Cowleyevom interpretacijom Brandta. Naime, nisam siguran da Brandt razmišlja u terminima vanjskih razloga na način koji mu pripisuje Cowley. Valja uočiti da, prema Brandtu, sam djelatnik donosi prosudbe, uspoređuje moguća buduća stanja i određuje odluke. Pored toga, čini mi se da sam djelatnik treba razmisliti o tome je li on u stanju koje omogućava racionalnu prosudbu ili ne, a izvana mogu doći samo savjeti, nikako ne i odluke.

S druge strane, dijelovi u kojima se Brandt suprotstavlja nekima od razloga koje Hume nabraja u prilog racionalnosti samoubojstva i u kojima sugerira preslagivanje činjenica izgledaju kao da afirmiraju kriterije impersonalne perspektive. Smatrat ću takve dijelove ključnima za interpretaciju Brandta, te ću stoga slijediti Cowleyevo čitanje toga autora.

Kao glavni aspekt Cowleyeve argumentacije ističem tvrdnju da se u raspravama o samoubojstvu ne može primijeniti pojam racionalnosti u smislu ustanovljavanja vanjskih razloga, svima dostupnih. Razlozi su unutarnji i moj je stav da se s obzirom na te unutarnje stavove može govoriti o racionalnosti samoubojstva.

Kako bi objasnio i pojačao svoju poziciju u vezi s unutarnjim razlozima, Cowley se poziva na primjer iz pripovijetke Jamesa Joycea *The Dead*. Glavni likovi su Gretta i Furey. Gretta je, na temelju odluke roditelja da se presele, trebala otputovati iz mjesta gdje su živjeli. Furey je to doživio kao strašan događaj u sklopu njihova ljubavnog odnosa i odlučio je počiniti samoubojstvo. Cowleyev je stav da ne postoji način da odvratimo Fureya tako da mu objasnimo da je njegov postupak iracionalan. Kako kaže Cowley, možemo pokušati objasniti Fureyu da će se Gretta možda vratiti, da nije nužno da će oni izgubiti kontakt, da bi on mogao pronaći zadovoljstvo s drugom ženom. No, jesu li to pozivanja na racionalnost?

Cowley smatra da nisu:

»Nema ničeg racionalnog u življenju za takve stvari. Nema ničeg racionalnog u žudnji za Grettinim povratkom, u promatranju drugih žena radi moguće nove ljubavi, u pokušaju da se Gretta zaboravi kroz posvećivanje poslu.«²⁴

To su, kako kaže Cowley, moguća životna opredjeljenja koja će biti smisljena za većinu, ali ne nužno i za Fureya. Možemo ga pokušati odvratiti od samoubojstva uz objašnjenje da smo i mi proživjeli njegovu situaciju, nadišli je i

20
C. Cowley, *Medical Ethics, Ordinary Concepts and Ordinary Lives*, Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke 2008., str. 130.

21
Isto, str. 133.

22
Isto, str. 131.

23
Isto, str. 133.

24
Isto, str. 134.

da smo sada sretni. Ali nema razloga da to za njega bude važno. Fureyu uvijek preostaje da kaže kako nismo nikada proživjeli ljubav njegovom dubinom, odnosno da ga zbog toga ne možemo shvatiti. Problem u pokušajima da se Fureya »navede da bude racionalan« u tome je što ne uspijevamo imaginativno prodrijeti u njegovu perspektivu situacije.

Cowley čak smatra da za procjenu iracionalnosti Fureyeva postupka ne pomaže niti Brandtovo pozivanje na pojam depresije. Središnja ideja Brandtove strategije jest pokazivanje kako depresivno stanje onemogućava ustanovljavanje najboljega mogućeg budućeg scenarija, koji onda može služiti kao standard uspoređivanja. Cowley, međutim, negira da postoji nešto što se jednostavno može nazvati »najboljom perspektivom«. Kako kaže Cowley:

»... vodeći tokovi u etici pretpostavljaju da je pojedinačan skup razloga tamo, u situaciji, za svakoga da ga ustanovi i nakon toga da se poziva na njega kao dio moralnog opravdanja radnje. Umjesto toga, ključna je stvar da razloge trebamo shvatiti kao izraz toga kako onaj tko nudi razloge doživljava smisao situacije. Ako Furey ne vidi razlog da nastavi živjeti, naivno je misliti da je druga osoba u boljem položaju ili raspolaže boljim sredstvima za uočavanje razloga u Fureyevoj situaciji i da ih njemu predoči.«²⁵

O razlozima za samoubojstvo ne može se prosuditi iz udaljene perspektive, budući da »razlog izražava ono što je istaknuto za djelatnika u toku njegovih prosudbi, to jest kako on vidi svijet«.²⁶

5. Dolazim sada do zaključaka teksta. U interpretativnom smislu, moguće je reći da su Hume i Brandt na jednoj strani i Cowley na drugoj po pitanju racionalnosti samoubojstva, s aspekta tvrdnje da samoubojstvo može biti racionalno. U ovom pitanju, kako sam i ranije pokušao pokazati, mislim da je Cowleyeva argumentacija najmanje uvjerljiva. Ipak, suprotno od toga što i Brandt i Cowley pretpostavljaju, Cowley i Hume su na jednoj strani a Brandt na drugoj kada gledamo problem s perspektive unutarnjih ili vanjskih razloga (barem ako je Cowleyeva interpretacija Brandta ispravna). Čini mi se da ćemo Humea najprimjerenije interpretirati ako shvatimo razloge za samoubojstvo koje on nabroja kao razloge koji *moгу* vrijediti za pojedince, ali ne nužno za svakog pojedinca. O samom pojedincu ovisi koji su razlozi za njega razlozi na kojima može biti utemeljena racionalna odluka. Za obranu Humea od Brandtove kritike može služiti pitanje koje bi postavio Cowley: zašto bi za Humea bili relevantni razlozi koji vrijede za osobe koje su navikle na drugi način života, a ne njegovi razlozi, s obzirom na način života na koji je on navikao?

Pored interpretativnih elemenata želio sam u tekstu zastupati i neke stavove o samoubojstvu. Prvi je takav stav da Hume (ako sam ga ispravno interpretirao) i Cowley imaju pravo kada naglašavaju važnost unutarnjih razloga (koji su dostupni samo djelatniku) nasuprot vanjskih razloga (koje je moguće spoznati i s impersonalne perspektive).

Ostaje problem depresije. Cowleyev je stav da ona ne predstavlja poseban slučaj i da i u takvim situacijama, kao i u ostalima, treba uvažiti suverenost unutarnjih razloga. U tome Cowley griješi. Ispravan način da uočimo pogrešku nije onaj kojem pristupa Brandt, koji se želi pozvati na objektivne vanjske razloge koji bi bili dostupni i djelatniku kada samo ne bi bio u stanju izmijenjena pogleda na stvarnost. Pravi odgovor Cowleyu sastoji se od boljeg određenja perspektive djelatnika. Pogrešno je interpretirati je kao perspektivu trenutka, pod kontingentnim utjecajima. Perspektiva djelatnika je perspektiva njegova karaktera. To je njegova stabilna (iako ne i nepromjenjiva) dispozicija djelovanja i vrednovanja. U skladu s time možemo zaključiti da nešto što

je vrijedno za nekog pojedinca, s obzirom na njegov stalni sustav vrijednosti, ne mora biti vrijedno za druge pojedince. Čini mi se apsurdnim misliti da je samuraj iracionalan kada čini samoubojstvo zbog doživljenog poniženja i pokušavati ga odvratiti tako da mu objašnjavamo kako postoje alternativni načini življenja i, kao što sugerira Brandt, da može započeti novi život kao sretan prodavač cipela. Hume je, dakle, u pravu u nabravanju mogućih razloga za samoubojstvo, pod uvjetom da je na taj popis mislio kao na razloge koji nejednako vrijede kod različitih pojedinaca. Ali, suprotno Humeu i Cowleyu, Brandt je u pravu kada kaže da postoje stanja kada pojedinac donosi krivu prosudbu o tim razlozima. Međutim, ne možemo ga odvratiti od krive prosudbe pozivanjem na neke vanjske razloge koje svi mogu shvatiti i čiju istinitost svi mogu spoznati, već pomažući mu da razmotri situaciju na temelju svojega karaktera, svojih ciljeva i svojega sustava vrijednosti, kako bi preciznije ustanovio razmatra li određene razloge na ispravan način. Takav stav utemeljuje i mogućnost paternalizma prema osobama u razvojnoj životnoj dobi, koje upravo trebaju formirati svoj karakter i sustav ciljeva i vrijednosti.

Zajedno s Humeom i Cowleyem afirmiram superiornost unutarnje perspektive u slučaju samoubojstva, u mjeri u kojoj je to radnja koja se tiče samog djelatnika. No, ta je ograda jako važna i Hume je bio nje svjestan, za razliku od Cowleya. U određenju legitimnosti samoubojstva, a prije pristupanja unutarnjoj perspektivi, Hume razmatra i pitanje obveza prema drugima. Kao što sam ranije pokušao pokazati, u tome Hume dolazi do zaključaka koji su uglavnom ispravni, iako defektni u shvaćanju pojma reciprocnosti.

Zaključak teksta nije bezuvjetno opravdanje racionalnosti samoubojstva u određenim okolnostima, s obzirom na primat unutarnje perspektive. Kako bi se do tog zaključka došlo, bilo bi potrebno preciznije analizirati moguće impersonalne objektivne razloge, što u ovom tekstu nisam učinio. Iako sam ukratko predstavio njihove rasprave i mislim da su Hume i Brandt pravilno odabrali baviti se i impersonalnim i mogućim objektivnim moralnim razlozima, mislim da su to učinili na način koji je sigurno danas nepotpun.

Elvio Baccharini

Utilitarianism, Internal Perspective, and the Question of Suicide

Abstract

In a recent book, Christopher Cowley has expressed the problems of the concept of rationality related to the utilitarian discussion about suicide, as well as in general the concept of rationality which is directed by the appeal to external reasons. Contrary to this, Cowley defends the internal perspective as the only trustworthy in such decisions. I will analyze directly his criticism of Richard Brandt and David Hume. The intention of the paper is to offer a more precise interpretation of Hume (in comparison to that offered by Brandt and Cowley) and compare the arguments for and against internal and external reasons. The conclusion is a conditioned acceptance of the perspective of internal reasons.

Key words

Richard Brandt, Christopher Cowley, David Hume, suicide, utilitarianism